

Kimlik Gelişiminde Sosyal Bağlamın Rolü Üzerine Bir Gözden Geçirme Çalışması

Didem VAROL¹

Öz: Kimlik gelişimi, tüm yaşam dönemleri boyunca çeşitli sosyal faktörler tarafından belirlenip şekillenmektedir. Kimlik gelişimini şekillendiren bu sosyal faktörler kendi içerisinde çok boyutlu bir yapı göstermektedir. Ekolojik Sistemler Teorisi bu yapıyı mikrosistem, mezosistem, egzosistem, makrosistem ve kronosistem olmak üzere beş alt sistemden oluşan bir model ile açıklamaktadır. Bu alt sistemlerden mikrosistem bireyin gelişim süreci boyunca doğrudan etkileşime geçtiği aile, okul ve akranlar gibi en temel sosyal grupları kapsamaktadır. Bu doğrultuda bu gözden geçirme çalışmasında kimlik gelişimi sürecinin sosyal bağlamını mikrosistem açısından incelemek; kimlik gelişimini aile, akranlar, yakın ilişkiler, okul ve öğretmenler açısından ele alan araştırmaların bulgularını derleyerek bu alanda çalışan araştırmacılara ve uygulama yapan uzmanlara öneriler sunmak amaçlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Kimlik, Kimlik Gelişimi, Ekolojik Sistemler Teorisi, Sosyal Bağlam

A Review on the Role of Social Context in Identity Development

Abstract: Identity development is determined and shaped by various social factors throughout all stages of life. These social factors that shape identity development have a multidimensional structure within themselves. Ecological Systems Theory explains this structure with a model consisting of five subsystems: microsystem, mesosystem, exosystem, macrosystem and chronosystem. Of these subsystems, the microsystem encompasses the most fundamental social groups that individuals interact with directly during their development process, such as family, school, and peers. Accordingly, in this review study, it is aimed to examine the social context of the identity development process in terms of microsystem; to compile the findings of the studies that address identity development in terms of family, peers, close relationships, school and teachers and to provide suggestions to researchers and experts working in this field.

Keywords: Identity, Identity Development, Ecological Systems Theory, Social Context

¹ İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye, didem.varol@ogr.iuc.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9950-3489>

Atf için/ To cite:

Varol, D. (2023). Kimlik gelişiminde sosyal bağlamın rolü üzerine bir gözden geçirme çalışması. *Yaşadıkça Eğitim*, 37(3), 972-989. <https://doi.org/10.33308/26674874.2023373636>

Günümüzde kimlik gelişimi konusunda en çok atıfta bulunulan kuramcılardan olan Erik Erikson'un (1968, 1993) ortaya koyduğu gelişim yaklaşımının özünü "ego kimliği" kavramı oluşturmaktadır. Ego kimliği, en temelde bireye bir aynılık ve süreklilik duygusu veren ve bireyin bu doğrultuda tutarlı bir gelişim göstermesini olanaklı kılan kimlik yapısı olarak tanımlanmaktadır. Söz konusu bu aynılık ve süreklilik duygusu bireyin yaşantıları arasında bağlantı kurabilmesi açısından da önem taşımaktadır. Buna ek olarak ego kimliği bireyin varlığını ve biricikliğini vurgulayan temel yapıdır (Erikson, 1993, 1997).

Erikson (1968), psikososyal gelişim kuramı adını verdiği yaklaşımında bireyin gelişim sürecini, her biri başarıyla çözümlenmesi gereken "gelişimsel krizler" içeren sekiz dönemde tanımlamıştır. Esas itibariyle bu dönemlerin hepsi bireyin kim olduğuna ilişkin algılarını şekillendirmekte ve bu krizlerin başarılı veya başarısız bir şekilde sonuçlanması bireyin "ben" ini inşa etme sürecinde etkili olmaktadır. Ancak kuramcı kimlik gelişimi için özellikle ergenlik dönemine vurgu yapmakta ve bu dönemin gelişimsel krizini kimliğe karşı rol karmaşası olarak tanımlamaktadır (Erikson, 1968, 1993). Kuramcıya göre birey bu döneme kadar bir takım aynılık ve süreklilikler edinse de bunlar erinlikle gelen bedensel ve genital olgunluğun etkisiyle yeniden sorgulanmaya başlamaktadır. Bu dönemde bireyler çocukluk dönemini tamamlamanın yanı sıra yetişkin rol ve sorumluluklarıyla da karşılaşmakta ve bireyin kendisini nasıl hissettiği kadar başkalarının onu nasıl algıladığı da önem kazanmaktadır. Bu sorular ergenin yeniden bir aynılık ve süreklilik arayışına girmesine neden olmaktadır (Erikson, 1993). Bu açıdan ergenlik dönemine dikkat çeken bir diğer kuramcı Peter Blos'tur. Blos (1967, 1968) kimlik gelişiminden ziyade "bireyselleşme" kavramı ile açıkladığı yaklaşımında ergenlik dönemini birey için çocuklukta kurulan nesne bağlarının gevşediği bir dönem olarak tanımlamaktadır. Kuramcıya göre ergenlik döneminde birey, bu döneme kadar edinmiş olduğu duygusal (infantil) nesnelerden kopuş yaşamaktadır ve bu kopuşun sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesi bireyin dış dünyaya yönelmesine ve aile dışında sevgi nesneleri bulabilmesine olanak sağlamaktadır. Diğer taraftan ergenlik dönemine kadar birey için ebeveyn egosu seçici olarak mevcuttur ve ergenlikte çocuksu libidinal bağımlılıklardan kopuş ego bağlarının da reddine neden olmaktadır. Bu süreçte ebeveyn desteğinin azalması ve dürtüsellüğün artması ergenin ego zayıflaması yaşamasına yol açmaktadır. Ergenlik dönemindeki pek çok riskli davranış eğiliminin bu zayıflıktan kaynaklandığı belirtilmektedir. Ancak birey bu gerileme döneminde ayrıldığı çocuksu nesne bağları yerine olgun yaşa uygun ilişkiler, yeni sosyal roller ve kendine özgü davranışlar koymakta ve bu psikik dönüşüm süreci ergenlikten sonraki süreçte de devam edecek olan kalıcı bir kişilik örgütlenmesinin oluşumunu sağlamaktadır. Bu sosyal değişim ve dönüşüm yaşantıları bireyin kişisel, sosyal ve cinsel kimliğini kurmasını kolaylaştırmaktadır.

Erikson ve Blos'un psikanalitik yaklaşımları ergenlik dönemini işaret etse de Arnett'in (2000) kimlik gelişiminde beliren yetişkinliğin önemine yaptığı vurgu dikkat çekmektedir. Arnett (2000) ergenlik dönemindeki ebeveyn baskısının azaldığı, yetişkin sorumluluklarının ise henüz tam olarak hissedilmediği bir dönem olarak tanımladığı beliren yetişkinliğin, kimlik yapılanmasına zemin oluşturacak keşif davranışları için elverişli bir dönem olduğunu belirtmektedir. Bu dönemde bireyin kim olduğuna ilişkin işaretlemelerde bulunan iş, aşk ve dünya görüşü alanlarında önemli deneyimler edinilmektedir. Bu deneyimler genellikle ergenlik dönemine kıyasla daha amaçlı ve düzenlidir ancak yetişkinlik dönemi yaşantıları kadar katı ve kararlı değildir. Diğer taraftan beliren yetişkinlik dönemindeki keşif davranışları sadece bireyi yetişkin rollerine hazırlamayı sağlamamaktadır. Bu davranışlar bireyin kendisini kısıtlamadan ve yetişkin sorumluluklarını üstlenmeden eğitim, iş, seyahat, yakın ilişkiler ve benzeri pek çok alanda edindiği deneyimlerini içermektedir. Bu kişisel deneyimlerin genişlemesi kimlik keşfinin bir parçasını oluşturmaktadır. Bu açıdan beliren yetişkinlik dönemi de kimlik gelişimi alanındaki literatüre konu edinilen kritik dönemler arasında yer almaktadır.

Erikson'un kuramsal yaklaşımı kimlik gelişimi literatüründeki çok sayıda çalışma için önemli bir dayanak oluşturmuştur. Süreç içerisinde ortaya çıkan farklı kuramsal yaklaşım ve modellerin bazıları Erikson'un yaklaşımına dayalı olarak yapılandırılmıştır. Bunun yanı sıra kimlik gelişimini farklı bakış açılarıyla ele alan yaklaşım ve modeller de mevcuttur. Bu yaklaşımlardan bazıları kimlik statülerine odaklanırken (Örn. Luyckx ve diğerleri, 2008; Marcia, 1993; Waterman, 1999) bazıları kimlik gelişimini kimlik stilleri (Örn. Berzonsky, 1988) açısından ele almıştır. Kimlik statüleri alanında en çok atıfta bulunulan kuramcılardan olan

Marcia (1993) kimlik krizinin çözümlenmesinde bağlılık ve alternatiflerin araştırılması olmak üzere iki kriterin önem kazandığını vurgulamıştır. Kuramcı bireyin kimlik krizini çözme biçimini dört kimlik statüsü üzerinden tanımlamıştır. Bu tanımlamalar bireyin bir alternatif arayışı sergilemesi- sergilememesi ve bağlanma göstermesi-göstermemesi durumlarının kombinasyonlarına dayanmaktadır. Buna göre dört kimlik statüsünden ilki başarılı kimlik statüsüdür. Bu kimlik statüsü bireylerin hem alternatif arayışı ve keşif davranışları sergilediği hem de bağlanma gösterdiği durumu ifade etmektedir. İkinci kimlik statüsü olan moratoryum bireyin alternatifleri araştırma sürecinin devam etmesi ancak tutarlı bir bağlılık sergileyememesi ile karakterizedir. Söz konusu bu ilk iki kimlik statüsü genellikle gelişimin olumlu özellikleriyle pozitif yönde ilişkili olarak görülmektedir. Başarılı ve moratoryum kimlik statüsündeki bireylerin diğer kimlik statülerindeki bireylerle karşılaştırıldıklarında problem çözme ve iş birliği gibi alanlara daha yatkın oldukları belirtilmektedir. Diğer taraftan kendi içinde karşılaştırıldıklarında başarılı kimlik statüsündeki bireylerin moratoryum statüsündeki bireylerden daha kararlı ve fikirlerinden emin oldukları görülmektedir. Marcia'nın kuramında yer alan üçüncü statü ipotekli kimlik statüsüdür. Bu gruba dahil olan bireyler için bir bağlılık söz konusudur, ancak bu bağlanma bir keşif davranışı veya alternatif arayışı süreci gerçekleşmeden ortaya çıkmıştır. Son kimlik statüsü olan dağınık kimlik statüsü ise bireyin bağlanma sergilemediği ancak onu bağlanmaya götürecek bir arayış ve keşif de göstermediği durumu ifade etmektedir. Dağınık kimlik statüsü genel olarak bireyin özdenetim ve benlik saygısının daha düşük olduğu bir kimlik yapısını işaret etmektedir (Arnett, 2013; Marcia, 1993).

Marcia'dan sonraki bazı kuramcılar (Örn. Grotevant, 1987; Meeus, 1996), onun kimlik krizinin çözümü için belirlediği araştırma ve bağlanma kriterlerini geliştirerek farklı süreç modelleri ortaya koymuştur. Bu modeller genellikle araştırma ve bağlanma süreçlerinin kendi içerisinde alt boyutlara ayrıldığı görüşüne dayanmaktadır. Bu kuramlardan en bilineni dörtlü süreç modelidir (Luyckx ve diğerleri, 2005; Luyckx ve diğerleri, 2006). Bu modelde kimlik boyutları seçeneklerin genişlemesine araştırılması, bağlanma, seçeneklerin derinlemesine araştırılması ve içsel yatırımla özdeşleşme olmak üzere dörde ayrılmaktadır. Bunlardan seçeneklerin genişlemesine araştırılması bireyin yaptığı seçimleri yönlendirecek şekilde alternatifler hakkında bilgi topladığı aşamadır. Bu sürecin sonunda bireyin kendisi için uygun olan seçeneklere yatırım yapması ikinci aşama olan bağlanmaya işaret etmektedir. Üçüncü aşama derinlemesine keşif aşamasıdır. Bu aşamada birey mevcut seçimlerini sürdürebilmek ve kararlılık sağlamak için yaptığı seçimler hakkında derinlemesine bilgi toplamaktadır. Modeldeki son aşama bireyin yaptığı seçimlerle özdeşleştiği bağlılıklarla özdeşleşme aşamasıdır. Bu yaklaşım doğrultusunda başarılı kimlik statüsü seçeneklerin genişlemesine araştırılması, bağlanma, seçeneklerin derinlemesine araştırılması ve içsel yatırımla özdeşleşme düzeyi yüksek bir profille ilişkilendirilmektedir (Luyckx ve diğerleri, 2005).

Luyckx ve diğerleri (2008) ilerleyen süreçte geliştirdikleri dörtlü süreç modelini revize etmiş ve beşli süreç modelini ortaya koymuştur. Bu modelde kimlik süreçleri seçeneklerin genişlemesine araştırılması, içsel yatırımda bulunma, seçeneklerin derinlemesine araştırılması, içsel yatırımla özdeşleşme ve seçeneklerin saplantılı araştırılması olmak üzere beş boyuttan oluşmaktadır. Dörtlü modelden farklı olarak eklenen seçeneklerin saplantılı araştırılması süreci bireyin araştırma sürecine kaygı ve depresyonun eşlik ettiği bir boyutu ifade etmektedir. Luyckx ve diğerleri (2008) bu boyutu inceledikleri araştırmalarında kimlik statülerini de başarılı, ipotekli, moratoryum, ruminatif moratoryum, kaygısız dağınık ve dağılmış dağınık olmak üzere altıya ayırmıştır. Bunlardan ruminatif moratoryum statüsü seçeneklerin saplantılı araştırılması ve seçeneklerin genişlemesine araştırılması düzeyi yüksek, bağlanma ve içsel yatırımla özdeşleşme düzeyi ise orta derecede düşük olan bir profille karakterizedir. Bunun yanında dağınık kimlik statüsü için bağlanma ve içsel yatırımla özdeşleşme düzeyi düşük olan grubun ikiye ayrıldığı; seçeneklerin saplantılı araştırılması düzeyi yüksek olan grubun dağılmış dağınık, saplantılı araştırma düzeyi orta derecede düşük olan grubun ise kaygısız dağınık olarak tanımlandığı görülmektedir.

Kimlik gelişimi literatüründe öne çıkan bir diğer yaklaşım Berzonsky'nin kimlik stilleri yaklaşımıdır. Berzonsky (1988) kimlik gelişiminin bilişsel bir süreç olduğunu ifade etmektedir. Buna göre bireyler kendileri ile ilgili birtakım bilgileri kodlayarak bir benlik teorisi inşa etmektedir. Ancak süreç içerisinde yeni yaşantı ve deneyimler bilişsel işleme sürecine dahil edilmekte ve birey kimlik teorisini bu deneyimler ışığında yeniden

değerlendirerek düzenlemektedir. Bununla birlikte bireyin kimlik gelişiminde bilgiyi oluşturma ve gözden geçirme süreçlerinde farklılıklar mevcuttur. Kuramcı bu farklılıklardan yola çıkarak bilgi yönelimli kimlik stili, norm yönelimli kimlik stili ve kaçınma yönelimli kimlik stili olmak üzere üç kimlik stili tanımlamıştır. Bunlardan bilgi yönelimli kimlik stili bireyin karar verme süreçlerinde, çeşitli bilgileri taradığı, detaylandığı ve deneyerek sonuca ulaştığı kimlik yapısını işaret etmektedir. Bu kimlik stili genellikle başarılı kimlik statüsü ile yakın bulunmaktadır. Norm yönelimli kimlik stili ise bireylerin yaşamlarındaki önemli bireylerin görüşlerini kabul etmesi, daha çok başkalarının görüş ve kararları doğrultusunda bir kimlik yapılanması oluşturmaya gibi özelliklerle karakterizedir. Bu kimlik stiline bireylerin sahip oldukları inançlara daha katı bir şekilde bağlı oldukları belirtilmektedir. Üçüncü kimlik stili olan kaçınma yönelimli kimlik stili ise kimlik teorisinin daha plansız olduğu, bağlamsal talepler doğrultusunda kısa süreli davranışsal revizyonlar sergilenen bir profile karakterizedir (Berzonsky, 1991, 1994). Kuramcıya göre bu kimlik stillerinden hangisinin daha işlevsel olduğu bireyin içerisinde yaşadığı toplumsal norm ve beklentilere göre değişiklik göstermektedir (Berzonsky, 2011).

Kimlik gelişimi alanında çalışan araştırmacılar, gelişimin doğası kadar gelişimi belirleyen faktörler üzerine de odaklanmıştır. Bu açıdan kimlik gelişiminin sosyal bağlamı çeşitli kuram ve yaklaşımlarda ele alınan konular arasındadır. Erikson'un psikososyal gelişim yaklaşımı da kimlik gelişiminde sosyal bağlamın önemine değinen kuramlar arasındadır. Bu yaklaşım bireyin kimlik gelişiminde toplumun destekleyici ve şekillendirici rolünü ön plana çıkartmaktadır (Kroger, 2004). Erikson (1993) kuramında kimlik gelişimi sürecinden bahsederken, bu sürecin bireyin kendisini nasıl gördüğü kadar başkalarının onu nasıl algıladığının da önem kazandığı bir süreç olduğunu vurgulamaktadır. Buna göre eğer toplumu sosyal bir sahne olarak görececek olursak kimlik, sadece bireyin bu sahnede sergilediği performans ile değil izleyicilerin onun hakkında ne görmesini ve bilmesini istediği ile de ilgilidir. Çünkü bireyin sosyal bir grup içerisinde bir yer edinebilmesi ve yol katetebilmesi sosyal rolleri ve başkalarının ona atfetmelerini istediği karakter özellikleri ile de belirlenmektedir. Özü itibarıyla kimlik sadece bir meslek, ideoloji, keşif veya bağlılıkla ilgili değildir, kimlik bireyin sosyal itibarıyla uzlaşması ile ilgilidir. Bu süreç toplumun bireyin kimlik tercihlerini onaylamasını gerektirmektedir (McAdams & Zapata-Gietl, 2015).

Grotevant (1987) süreç modeli adını verdiği yaklaşımında kimlik oluşumunun gelişimsel, bağlamsal ve yaşam boyu devam eden bir süreç olduğunu belirtmektedir. Bu yaklaşımın bağlam faktörü kimlik gelişiminde toplum, aile, akranlar, okul ve iş ortamları gibi unsurların birbirlerine bağlı rollerini ele almaktadır. Bunlardan ilki olan toplum, üyelere çeşitli seçenekler sunarak ve bu seçenekleri keşfetme olanakları sağlayarak bireylerin beklenti ve inançlarını şekillendirmekte, kimlik oluşumu sürecini etkilemektedir. Bireyin içerisinde bulunduğu okul, dini kurumlar ve mahalle gibi sosyal gruplar ideolojileri, normları ve alternatifleri keşfetmek için çeşitli seçenekler sunarken aynı zamanda nasıl bir keşif davranışı sergilenmesi gerektiği ve sergilenen davranışın uygunluğu ile ilgili de dönüt sağlamaktadır. Kimlik gelişimi süreci bireyin çeşitli seçenekleri keşfettiği bir süreçtir. Bu açıdan aile hem bu seçeneklerin sunulması hem de mevcut olan çok sayıda seçeneğin sınırlandırılması hususunda rol oynamaktadır. Söz konusu bu sürecin sağlıklı bir şekilde ilerleyebilmesi aile ilişkilerinde bireysellik ve bağlılığın dengeli bir şekilde sergilenmesini gerekli kılmaktadır (Grotevant & Cooper, 1986). Bir diğer bağlamsal faktör olan akranların ise bireylerin karar ve değerler gibi alanlarda tutarlı bir sonuca varmaları veya vardıkları bu sonuçları sorgulayarak başka bir yönde ilerlemeleri hususunda etkili oldukları belirtilmektedir. Bu yaklaşımda değinilen son sosyal faktör olarak iş ve okul ortamlarının bireyin değer ve beklentilerini şekillendirme, keşif için bir model oluşturma ve mevcut seçimlerinden memnun olmayan bireyler için yeni olanaklar sağlama konusunda önem taşıdıkları vurgulanmaktadır (Grotevant, 1987).

Kimlik gelişiminde sosyal bağlama değinen bir diğer yaklaşım "kimlik kontrol sistemi" yaklaşımıdır (Kerpelman ve diğerleri, 1997). Bu teoriye göre kimlik oluşumu süreci beş bileşenden oluşmaktadır. Bunlar kendilik algısı, karşılaştırma yapma, kimlik standartları, davranışlar ve kişilerarası dönüt olarak sıralanmaktadır. Söz konusu bu bileşenler kendi aralarında sibernetik bir süreçle işlemektedir. Bireyler kim olduklarına ilişkin bir benlik algısına ve kendilerine ait kimlik tanımlarını içeren kimlik standartlarına sahiptir. Yaklaşımına göre dış çevrenin, bireye dönük her bir atfı ve algısı birey için bir dönüt olarak tanımlanmaktadır.

Kimlik kontrol sistemi düzenli olarak bu dönütleri bireyin kendi kimlik standartları ve benlik algısıyla karşılaştırmaktadır. Bu karşılaştırma sonucunda algılar, standartlar ve dönütler uyumlu ise birey orijinal kimlik standartlarını korumaya ve sürdürmeye devam etmektedir. Ancak dönütler ile standartların ve benlik algısının uyuşmadığı durumda iki yol izlenebilmektedir; birey kimlik standartlarını ve benlik algısını gelen dönütler doğrultusunda düzenleyebilmekte veya sosyal davranış kişilerarası durumu değiştirerek yeni sosyal dönütlere neden olabilmektedir. Özetle kimlik kontrol sisteminin işlevi dış çevreden gelen dönütler ile bireyin algıları arasındaki uyuşmazlıkları minimize ederek oluşabilecek stresi azaltmaktır (Kerpelman ve diğerleri, 1997). Bu yaklaşıma göre ebeveynler, akranlar ve yakın ilişkiler, kimlik kontrol sisteminin kişilerarası dönüt boyutunu oluşturmada önemli rol oynamaktadır (Kerpelman & Lamke, 1997; Kerpelman & Pittman, 2018).

Sosyal bağlamı anlamak, bireyin gelişim süreçlerini yönlendirebilmek ve bu süreçlerde ortaya çıkan aksaklıklara uygun müdahale yöntemleri geliştirebilmek için önem taşımaktadır. Bununla birlikte kimlik gelişiminin sosyal bağlamı çok faktörlü ve katmanlı bir yapı içermektedir. Bronfenbrenner'in (1977) ekolojik sistem teorisi bu faktörleri, bu faktörlerin çevre içerisinde nasıl yapılandığını ve birbirleriyle etkileşimini anlamak için geniş bir perspektif sunmaktadır. Bu doğrultuda gerçekleştirilen bu çalışmada öncelikle ekolojik sistem teorisinin gelişimsel bakış açısına değinilecektir. Buna ek olarak kimlik gelişiminin sosyal bağlamını bu teorinin öne sürdüğü mikrosistem boyutunda ele alan araştırmaların bir derlemesi sunulacaktır.

Bu derleme çalışmasına dahil edilecek literatür taranırken "kimlik", "kimlik gelişimi" ve "aile", "akran", "arkadaş", "yakın ilişki", "okul", "öğretmen", "sosyal bağlam", "sosyal çevre" anahtar kelimeleri kullanılmıştır. Söz konusu literatürün büyüklüğü dikkate alınarak hem taranacak araştırma havuzunu sınırlandırmak hem de güncel bulgular ışığında bir tartışma sunmak için 2000 yılı sonrasında yayınlanmış olan bilimsel çalışmalar inceleme havuzuna dahil edilmiştir. Literatür taraması sonucunda tam metin olarak yayınlanmış olan makale ve tez çalışmaları özetlenerek bulgular halinde sunulmuştur.

Ekolojik Sistem Teorisi Perspektifinde Kimlik Gelişimi

Bireyin gelişimine tarihsel, kültürel ve etkileşimci bir bakış açısıyla yaklaşan Bronfenbrenner (2004), gelişim süreçlerine ilişkin görüşlerinde "bağlam/çevre" faktörüne dikkat çekmiştir. Kuramcının gelişim yaklaşımında ön plana çıkan çeşitli ilkelere biri bireyin aktif katılımcı rolüdür. Bronfenbrenner insanı çevreye uyum sağlama konusunda aktif olan bir katılımcı olarak görmektedir. Diğer taraftan kuramcıya göre çevre bu süreçte durağan değildir, değişen ve gelişen bireye göre uyum sağlayacak şekilde hareketlilik göstermektedir; birey-çevre değişimi karşılıklı ve ortaklık içermektedir. Kuramcının dikkat çektiği bir diğer ilkeye göre çevre, bireyin bazılarına katıldığı çeşitli ortamların bütününden oluşmaktadır. Birey ve çevrenin karşılıklı uyum süreci çevreyi oluşturan ortamların etkileşimiyle şekillenmektedir, birey ve çevre arasındaki uyum süreci daha büyük bir bağlam olarak tanımlanan toplum ve kültür gibi unsurlardan etkilenmektedir (Shelton, 2019; Souza ve diğerleri, 2019). Bu ilkeler ışığında Bronfenbrenner (2004) gelişimi, bireyin hem bireysel hem de grup olarak biyopsikolojik özelliklerinde süreklilik ve değişim olgusu olarak tanımlamıştır. Bu olgu yaşam döngüsü süresince, ardışık nesiller boyunca ve geçmişten günümüze tarihsel zaman düzleminde uzanmaktadır. Kuramcı Ekolojik Sistem Teorisi (EST) olarak adlandırdığı bu görüşlerinde biyolojik unsurların insan gelişimindeki rolünü reddetmemekte, insan biyolojisi ile deneyim/çevre arasındaki karşılıklı etkileşime dikkat çekmektedir. Buna göre gelişimin biyolojik bir doğası vardır ancak bireyin yaşayacağı biyolojik değişiklikler ekosisteme katılım sürecinin doğası tarafından şekillendirilmektedir. Söz gelimi büyüme biyolojik bir süreçtir ancak ekosistem bireye yeterli gıdayı sağlayamazsa biyolojik büyüme sekteye uğrayabilir. Diğer taraftan bireyin biyolojik gelişim süreci de ekosisteme katılım doğasını etkilemektedir. Örneğin yürümeye başlamak bir çocuğun çevreyi keşfetmesini mümkün kılarak ekosisteme katılımını destekleyebilir (Shelton, 2019).

Bronfenbrenner (1977), bireyin içerisinde bulunduğu ekolojik çevreyi her biri bir sonrakinin içerisinde yer alan yapıların iç içe geçmiş bir düzenlemesi olarak tanımlamıştır. Bu yapılardan ilki mikrosistem olarak adlandırılmaktadır. Genel anlamda bir mikrosistem gelişmekte olan kişi ile bu kişiyi içeren (okul, aile, işyeri gibi) yakın çevresi arasındaki ilişkileri kapsamaktadır. Buna göre gelişmekte olan bir kişinin ebeveynleri, akrabaları, yakın arkadaşları, öğretmenler, meslektaşlar, mentorlar ve eşler bireyin mikrosistemine dahil

edilebilmektedir. Ekolojik çevre içerisinde yer alan ikinci alt sistem ise mezosistemdir. Mezosistem mikrosistemlerin sistemi olarak ifade edilmektedir. Bu sistem bireyin yaşamının belirli kısımlarını içeren ortamlar arasındaki karşılıklı ilişkileri içermektedir. Söz gelimi bir çocuk için aile, okul ve akran grupları arasındaki etkileşimler mezosistemi oluşturmaktadır. Mezosistem, birey her yeni ortama girdiğinde şekillenmekte ve genişlemektedir. Çevre içerisindeki üçüncü alt sistem egzosistemdir. Egzosistem, doğrudan gelişen bireyi değil ancak bireyin geliştiği ortamda olup bitenleri etkileyen ve bunlardan etkilenen olayların meydana geldiği bir veya daha fazla ortamı ifade etmektedir. Bu sistem genel olarak iş dünyası, mahalle, iletişim ve ulaşım olanakları ile gayri resmi sosyal ağları kapsamaktadır. Bir çocuk için ise egzosistem okul yönetim kurulunun faaliyetlerini, ebeveynin iş yerini vb. ortamları içerebilmektedir. Tanımlanan son sistem olan makrosistem alt kültür veya kültürün tümünde var olan veya olabilecek alt sistemlerin (mikro-, mezo- ve eksosistemlerin) form ve içeriği açısından tutarlılıkları ile bu tutarlılıkların altında yatan inanç sistemleri veya ideoloji ile ilgilidir (Bronfenbrenner, 1977, 1981; Bronfenbrenner & Morris, 2006). Kuramcı süreç içerisinde tanımladığı alt sistemlere ek olarak zamanın önemine dikkat çekmiş ve yaklaşımında “kronosistem” kavramına yer vermiştir. Kronosistem, zamanın geçişini ifade etmektedir. Zaman, bu kuramda ekosistemin tanımlanan tüm alt sistemleri ile kişileri, ilişkileri, ortamları yönlendiren unsur olarak tanımlanmaktadır. Buna göre ekosistemler ve birey birçok nedenle değişir, gelişir ve tarih olur. Değişim hızlı veya yavaş gerçekleşebilir. Ancak birey zamanla kendisinde, ortamlarında ve ekosistemin tüm bileşenlerinde meydana gelen değişime uyum sağlar (Shelton, 2019).

Bronfenbrenner’in bu yaklaşımı daha sonra genişletilmiş ve ekosistemin aslında fiziksel ekoloji (sıcaklık, nem, yağış vb. unsurlar), topluluk ekolojisi (yırtıcı hayvanlar, avlar ve diğer canlı ve cansız organizmalar) ve sosyal ekoloji (eşler, akrabalar, arkadaşlar, sosyal üstler, akranlar vb.) olmak üzere hiyerarşik ve iç içe geçmiş üç yapıdan oluştuğu görüşü ortaya konulmuştur. Buna göre Bronfenbrenner’in tanımladığı ekolojik sistemler yalnızca sosyal ekoloji yapısını karşılamaktadır. Diğer taraftan tanımlanan bu ekolojik sistemler hiyerarşisinde de bireyi çevreleyen ve doğrudan etkileyen ilk sistemin sosyal ekoloji olduğu görülmektedir (Hertler ve diğerleri, 2018). Figueredo ve diğerlerinin (2017) geliştirdiği genişletilmiş ekolojik sistemler teorisine göre bu sosyal sistemde yapılanma; birey, biyolojik ebeveynler ve kardeşler, romantik partner ve eşler, genetik yavru, akrabalar, genişletilmiş evlilik ve akrabalar, dostluk, topluluk düzeyindeki kuruluşlar, klan/kabile düzeyindeki organizasyonlar, ulusal düzeydeki kuruluşlar ve uluslararası düzeydeki örgütler şeklinde gerçekleşmektedir (Hertler ve diğerleri, 2018).

Bronfenbrenner’in ekolojik sistemler teorisi, kimlik gelişiminde toplum, aile, okul ve akranlar gibi çoklu bağlamsal faktörlerin altını çizmektedir. EST’ye göre kimlik bağlam içerisinde dönüşmekte ve bireyin deneyimlerini bağlama entegre etmesiyle şekillenmektedir. Bu nedenle EST kimlik gelişiminde bağlamsal önemini anlamak için önemli bir araçtır. Bununla birlikte bu yaklaşım kimlik gelişiminde etkili olan bağlamsal faktörleri tanımlasa da kimlik gelişimi sürecini açıklamak ve tanımlamak konusunda sınırlılık taşımaktadır. Diğer taraftan Erikson ve Marcia’nın yaklaşımları bireylerin kimlik gelişimi ile ilgili görevlerini ve gelişim süreçlerini anlamak için bir temel sağlarken öznel deneyimlere dayalı çeşitli yaklaşımlar kimliğin sosyal bir dünyada nasıl şekillendirildiğini vurgulamaktadır (Spencer ve diğerleri, 2003). Bu nedenle kimlik gelişimini anlamak tüm bu yaklaşımların entegre edildiği daha geniş bir perspektif edinmeyi gerekli kılmaktadır.

Sistem Teorisi ve Kimlik Gelişiminde Ailenin Rolü

Aile Sistem Teorisi (AST), bireyi sosyal çevre ile kurmuş olduğu bağ üzerinden tanımaya çalışan yaklaşımlardan biridir. Bowen’ın görüşleri etrafında şekillenen bu yaklaşıma göre aile doğal olarak gelişen ve var olan bir sistemdir. Bu ifadede yer alan “doğallık” vurgusu ailenin insan müdahalesinden ve bilinçliliğinden bağımsız olarak, evrendeki diğer sistemler gibi kendiliğinden var olan ve işleyişi çeşitli ilkelere bağlı olan bir sistem olduğuna işaret etmektedir. Bu ilkelerden birine göre aile ilişkisel bir sistemdir ve aile içi ilişkilerde karşılıklılık hakimdir. Aile, aynı zamanda duygusal bir sistemdir ve bireyin benlik ve kimlik gelişimi duygusal süreçlerin işlevselliği ile ilintilidir. Başlangıç itibarıyla desteğe muhtaç bir varlık olarak dünyaya gelen bebek birincil bakım vereni olan anne ile duygusal açıdan yoğunluk içeren bir bağ kurmaktadır. Ancak zamanla bireyin biyolojik olgunluğu geliştikçe ve birey kendi ihtiyaçlarını karşılayabilir

hale geldikçe bu duygusal yoğunluk azalmakta ve bireyin “bir birey olma” görevi ön plana çıkmaktadır. Bu süreçte ebeveynlerin çocuğun bireyselleşmesini desteklediği, duygusal yoğunluk ve bağlılığın azaldığı ölçüde benlik ve kimlik gelişimi de desteklenmektedir (Kerr & Bowen, 1988). Aile Sistem Teorisi’nin bu bakış açısı kimlik gelişiminde ailevi faktörlerin rolüne dikkat çekmektedir.

Literatür incelendiğinde kimlik gelişimi ile aile süreçleri arasındaki ilişkileri ele alan çeşitli çalışmalar olduğu görülmektedir. Bu araştırmalar aile işlevleri (Schwartz ve diğerleri, 2009), aile bütünlük duygusu (Güler, 2019) ve gelişimi destekleyen aile bağlamı (Syed & Seiffge-Krenke, 2013) gibi unsurların pozitif kimlik gelişimini yordayan faktörler olduğunu ortaya koymaktadır. Diğer taraftan kimlik gelişimini aile bağlamında inceleyen araştırmaların büyük çoğunluğu ebeveyn-çocuk alt sistemine odaklanmakta ve kimlik gelişimini ebeveyn tutumları açısından ele almaktadır. Benson ve Johnson (2009) gerçekleştirdikleri boylamsal bir araştırmada ergenlik döneminde sergilenen yüksek ebeveyn kontrolünün ergenin olgunlaşma sürecini sekteye uğrattığı ve yetişkin kimlik oluşumunu geciktirdiği sonucuna ulaşmıştır. Berzonsky (2004) ise geç ergenlikte ebeveyn otoriterliği ile kimlik stilleri arasındaki ilişkileri incelediği araştırmasında yetkili ebeveynliğin bilgi yönelimli kimlik stili ile ilişkili olduğu, otoriter ebeveynlik tarzının ise normatif kimlik stili ile ilişkili olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Çakır ve Aydın (2005) orta ergenlik döneminde kimlik statüleri ve ebeveynlik tutumları arasındaki ilişkileri inceledikleri araştırmalarında ebeveyni otoriter tutum sergileyen ergenlerin ipotekli kimlik statüsü puanlarının ebeveyni ihmalkâr tutum sergileyenlerden daha yüksek olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Smits ve diğerleri (2010) ise ergenlerin kimlik stillerini motivasyonel açıdan inceledikleri araştırmalarında ebeveynlerin destekleyici tutumlarının bilgi yönelimli kimlik stili ile olumlu yönde, kaçınmacı ve normatif kimlik stili ile ise negatif yönde ilişkili olduğunu tespit etmiştir. Bu araştırma bulguları genellikle otoriter ebeveyn tutumunun ipotekli veya norm yönelimli bir kimlik yapısına işaret ettiğini, destekleyici ebeveyn tutumunun ise başarılı kimlik yapısı ile ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Diğer taraftan Yılmaz (2018), geç ergenlik dönemindeki bireyler ile gerçekleştirdiği araştırmasında başarılı ve dağınık kimlik statüsündeki bireylerin yetkeci ebeveynlik düzeylerini karşılaştırmış ve başarılı kimlik statüsündeki bireylerin yetkeci ebeveynlik puanlarının dağınık kimlik statüsündeki bireylerden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Söz konusu bu sonuç otoriter ebeveynliğin sadece olumsuz kimlik yapılarıyla ilişkilendirilmemesi gerektiğini, sağlıklı bir kimlik yapısı için bir miktar otoriter tutumun da gerekli olduğunu düşündürmektedir. Bu görüşü destekler nitelikteki bir başka araştırmada kimlik oluşumu ve ebeveynlik tutumları arasındaki ilişkiler geç ergenlik dönemindeki bir örneklem üzerinde incelenmiş ve konsantre ebeveyn tutumu ile kaçınan ebeveyn tutumunun düşük kimlik statüleriyle (moratoryum, dağınık ve ipotekli) pozitif yönde ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Sandhu ve diğerleri, 2012). Bu sonuç kaçınan-ilgisiz ebeveyn tutumlarının da ergenin kimlik gelişimi için bir risk oluşturduğunu doğrulamaktadır. Tüm bu araştırma sonuçları ebeveynlerin çocuğa yönelik yaklaşımlarının kimlik gelişim sürecinin doğası, bireyin kimlik kazanma sürecinde yararlandığı stratejiler ve sonuç olarak bireyin başarılı bir kimlik yapılanmasına ulaşması üzerinde büyük yansımalarla bulunduğunu ortaya koymaktadır.

Literatürde kimlik gelişimine kardeş alt sistemi bağlamında değinen çalışmaların oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Bunlardan birinde Wong ve diğerleri (2010) kimlik gelişiminde kardeşlerin rolünü boylamsal bir çalışma ile incelemişlerdir. Ergenlik ve beliren yetişkinlik dönemindeki 498 kardeş ikilisinin izlendiği araştırmada erken doğan kardeşlerin sonra doğanlardan daha yüksek düzeyde kimlik keşfi ve bağlanma davranışı gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmadan elde edilen bir diğer bulguya göre aynı cinsten kardeşlerin kimliğe bağlanma ve keşif seviyeleri, daha sonra doğan kardeşlerin bu süreçlerini olumlu yönde etkilemektedir. Karşı cinsten kardeşler ise katılımcıların keşif düzeylerini etkilerken kimliğe bağlanma düzeylerini etkilememiştir. Literatür incelendiğinde kimlik gelişiminin aile süreçlerine yansımalarını inceleyen araştırmaların da mevcut olduğu görülmektedir. Crocetti ve diğerleri (2017) gerçekleştirdikleri boylamsal bir çalışmada bireyin kimliğe bağlılık ve derinlemesine araştırma süreçlerinin anne, baba ve kardeşlerle ilgili aile süreçlerinde iyileşmeyi yordadığı sonucuna ulaşmıştır. Bu bulgular aile süreçleri ile kimlik gelişimi arasında karşılıklı bir etkileşim olduğuna işaret etmektedir.

Kimlik Gelişiminde Akranların ve Arkadaşların Rolü

Akran ve arkadaş terimleri sosyal bilimlerde birbiri yerine kullanılan iki kavramdır. Bununla birlikte akranlar bireyle aynı yaştaki sınıf arkadaşı, iş arkadaşı veya topluluk üyeleri gibi geniş bir ağıdan oluşmaktadır. Arkadaşlar ise akranlardan daha spesifik, daha dar bir gruba işaret etmektedir. Buna göre akranlar bireyle aynı yaşta olsalar da her akran bireyin arkadaşı olamamaktadır (Arnett, 2013). Söz konusu bu nüansla birlikte literatürde her iki sosyal faktörün de bireyin gelişimi üzerindeki rolü ön plana çıkmaktadır.

Bireyin gelişim süreçleri ve akran ilişkilerinin doğasındaki dönüşümler son dönemde araştırmacıların dikkatini çeken konular arasındadır. Kimlik gelişimi için kritik bir dönem olan ergenlik, bireyin fiziksel olduğu kadar bilişsel, akademik, kültürel ve sosyal olgunlukta da önemli değişiklikler yaşadığı bir dönemdir. Bu süreçte bireyin işlevsel kalabilmek için akran sistemi ile de birlikte büyümesi önem arz etmektedir (Brown, 2004). Ergenlik döneminde akran ve arkadaşlık ilişkileri iyi bir sosyal benlik, sosyal kabul ve uyum için son derece önemlidir (Brown & Larson, 2009). Diğer taraftan psikososyal gelişim yaklaşımında ergenlerin yaşadığı kimlik krizi, bireyin başkalarının gözünde nasıl görüldüğü ile kendini nasıl gördüğü arasındaki ilişki olarak tanımlanmaktadır. Buna göre kimlik, bireyin dış sosyal koşullara uyacak içsel süreklilik arayışı sonucunda oluşmaktadır. Söz konusu sosyal koşulların yaratılmasında akranlar ve arkadaşlar önemli bir rol oynamaktadır (Selvam, 2017). Nitekim ergenlerde kimlik gelişimi ve akran ilişkileri arasındaki bağlantıların incelendiği bir sistematik derleme çalışmasında 1985-2013 yılları arasında yapılmış, örneklemi ergenlerden oluşan 7 nicel araştırma incelenmiş ve sonuç olarak ergenlerde kimlik gelişiminin akran ilişkileri ile pozitif yönde bir ilişki gösterdiği bulgusuna ulaşılmıştır. İncelenen çalışmalarda başarılı kimlik gelişiminin akranlara bağlanma, ergenlerin resmi akran gruplarına uyum başarıları, romantik ilişkilerde istikrar ve sağlamlık, akranlarla daha iyi ilişkiler ve azaltılmış yalnızlık duygusu değişkenleri ile pozitif yönde ilgili olduğu görülmüştür (Ragelienė, 2016). Meeus ve diğerleri (2002) ise ergenlerde akranla bağlanma ile kimlik gelişimi arasındaki ilişkileri inceledikleri araştırmalarında ergenlerde akranlarla iletişimin okul keşfini önemli ölçüde yordadığını ve akranla bağlanmanın ilişkisel kimliğin anlamlı yordayıcısı olduğunu tespit etmiştir. Bu araştırma bulguları akran ve arkadaş gruplarının kimlik gelişimi üzerinde çeşitli yansımaları olduğunu doğrulamaktadır. Diğer taraftan bu yansımaların ne yönde olduğu ve hangi tutumlar vasıtasıyla gerçekleştiği de araştırmalarda değinilen hususlar arasında yer almaktadır. Bu konuya ilişkin bir araştırmada 1070 ergen üçerli akran gruplarına ayrılmış ve bu gruplardan etkileşimli bir grup karar görevini tamamlamaları istenmiştir. Bu süreçte akranlar arasındaki etkileşimler birbirlerine destek (fikirlere açıklık) ve birbirlerini caydırma (alay etme ve davranışları kontrol etme) olarak kodlanmıştır. Yaklaşık iki yıllık bir süreç sonunda katılımcıların kimlik gelişim süreçleri ölçümlenmiş ve araştırma sonucunda kimlik gelişimi için en elverişli grupların bireylerin birbirlerinin bireyselliğini desteklediği gruplar olduğu görülmüştür. Araştırmanın dikkat çeken bulgularından birine göre gruplarda fikirlerle alay etme yaklaşımı da kimlik keşfiyle olumlu yönde ilişkilidir. Son olarak araştırmada henüz kimlik bağlılığı gerçekleştirmemiş ergenlerin kontrol edici ve kararlı gruplara üyeliklerinin keşif olmaksızın kimlik bağlılığı sergilenmesine yol açtığı da belirtilmiştir (Dumas, 2011). Bu araştırma bulguları ergenlerde akran ve arkadaş gruplarının kimlik gelişiminde çeşitli roller üstlendiğini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte literatürde bunu doğrulamayan araştırma sonuçlarına da rastlanmaktadır. Örneğin Rehman ve Younus (2016) gerçekleştirdikleri araştırmada ergenlerde akranla bağlanma ve kimlik gelişimi arasında anlamlı bir ilişki tespit edilemediğini belirtmiştir.

Gelişimsel açıdan ergenlikten sonraki dönem olarak görülen beliren yetişkinlik de arkadaşlık ve akran ilişkilerinin önemini devam ettiği bir dönemdir. Bu dönemdeki bireyler aileden bağımsız bir yaşam konusunda attıkları adımlar neticesinde aile ilişkilerini daha az deneyimlemeye başlamakta ve bu ilişkilerin yerini akran ve arkadaşlık ilişkileri almaktadır (Arnett, 2013). Bu açıdan söz konusu olan sosyal etkinin bu dönemde de devam ettiği söylenebilmektedir. Buna ilişkin bir çalışmada arkadaşlardan algılanan sosyal desteğin kimlik gelişimi krizleri ve kişisel hedefler üzerinde nasıl bir rol oynadığı incelenmiştir. Üniversite öğrencilerinin katıldığı çalışma boylamsal metotta tasarlanmıştır. Araştırma sonucunda akranların kriz desteğinin kimlik keşfi ile önemli düzeyde, pozitif yönde ilişkili olduğu belirtilmiştir. Diğer taraftan aile ve akran desteği için yapılan karşılaştırmalarda aile desteğinin bu ilişkideki gücünün akran desteğinden daha yüksek olduğu bulgusu dikkat çekmektedir. Bu araştırmadan edinilen bir başka sonuca göre temel ihtiyaç

doyumunu krizler sırasında akranlardan algılanan özerklik desteği ile kimlik keşfi arasında aracılık etkisi göstermemektedir (Audet ve diğerleri, 2022). Jones ve diğerleri (2014) ise 18-23 yaş aralığındaki bireylerde arkadaşlık özellikleri, psikososyal gelişim ve kimlik oluşumu arasındaki ilişkileri inceledikleri araştırmalarında psikososyal gelişim kontrol altına alındığında arkadaşlıktaki çatışma ve desteğin başarılı kimlik statüsü, moratoryum kimlik statüsü ve dağınık kimlik statüsünü açıklamaya katkıda bulunduğu sonucuna ulaşmıştır. Buna göre arkadaşlıktaki çatışma dağınık kimlik statüsü ve moratoryum ile pozitif yönde ilişkiliyken arkadaşlıktaki destek dağınık kimlik statüsüyle negatif yönde ilişkilidir. Ancak ipotekli kimlik statüsünün arkadaşlık özellikleriyle ilişkili bulunmadığı belirtilmiştir. Bu araştırma sonuçları farklı yaş gruplarında etki düzeyi değişse de akran ve arkadaş gruplarının kimlik gelişimi üzerinde önemli bir rol oynadığını ortaya koymaktadır.

Kimlik Gelişiminde Yakın İlişkilerin Rolü

Ergenlik dönemi yakın ilişkiler için çoğu açıdan bir başlangıç noktası olarak görülmektedir. Pek çok kültürde ergenlik cinsel olgunluğa erişim açısından kritiktir (Arnett, 2013). Furman ve Shaffer (2003) ergenlik döneminde yakın ilişkilerin kimlik gelişimi, aile ilişkilerinin dönüşümü, akran ilişkileri, cinselliğin gelişimi ve kariyer planlaması gibi pek çok süreç üzerinde etkili olduğunu belirtmektedir. Yakın ilişkilerin kimlik gelişimi üzerindeki yansımalarından biri benlik duygusu aracılığıyla gerçekleşmektedir. Ergenliğin erken dönemlerinde birey ebeveynleri, akranları, yakın ilişkileri ve diğerleri vasıtasıyla bir benlik duygusu geliştirmektedir. Bu süreçte gelişen benlikler bazen birbiriyle çelişebilmekte ancak ergen genellikle bu çelişkileri reddetmektedir. Diğer taraftan orta ergenlik döneminde bu çelişkiler birey tarafından daha fark edilebilir hale gelmekte ve ergen kafası karışmış hissedebilmektedir. Bu durum geç ergenlikte çelişkilerin tutarlı bir tabloya entegre edilmesiyle değişmektedir. Romantik ilişkiler bu süreçte bireyin benlik algısı üzerinde etkide bulunmaktadır. Ergenin yaşadığı yakın ilişkiler bireyin kendisini nasıl bir partner olarak algıladığı ve ilişki başarısına dair algılarını şekillendirmektedir. Bu durum uzun vadede genel benlik saygısı üzerinde de yansımalarla bulunmaktadır (Furman & Shaffer, 2003). Yakın ilişkiler beliren yetişkinlik döneminde de önem taşımaya devam etmektedir. Bu dönemde romantik ilişkiler aile dışındaki bireyler ile kurulan yakın ilişkilerin bir formu niteliğindedir (Arnett, 2013). Literatür incelendiğinde yakın ilişkilerin bu dönemde de kimlik gelişimi üzerinde çeşitli yansımaları olabileceğini işaret eden çalışmalar olduğu görülmektedir. Berman ve diğerleri (2006) bu konuyu ele aldıkları bir araştırmada lise ve üniversite öğrencilerinden oluşan iki örnekleme romantik bağlanma stilleri ve kimlik statüleri arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. Araştırma sonucunda lise örnekleminde bu iki değişken arasında anlamlı bir ilişki tespit edilemediği, üniversite örnekleminde ise romantik bağlanma stilleri ile kimlik statüleri arasındaki ilişkilerin manidar olduğu belirtilmiştir. Barry ve diğerleri (2009) ise beliren yetişkinlerde kimlik gelişimi, yetişkinlik kriterlerine ulaşma düzeyi ve romantik ilişki nitelikleri arasındaki ilişkileri incelediği araştırmalarında başarılı kimliğin romantik ilişkinin arkadaşlık, değer, duygusal destek ve sevgi nitelikleriyle pozitif yönde ilişkili olduğunu tespit etmiştir. Buna ek olarak erişilen yetişkinlik kriterlerinin bazılarının da romantik ilişki nitelikleriyle pozitif yönde ilişkili olduğu belirtilmiştir. Genel olarak bu bulgular romantik ilişkiler ile kimlik gelişimi arasındaki pozitif ilişkilere işaret etse de literatürde bunu desteklemeyen araştırma sonuçları da olduğu görülmektedir. Crabtree (2021), beliren yetişkinlerde kimlik gelişimi ve romantik bağlanma arasındaki ilişkileri incelediği araştırmasında güvenli romantik bağlanma stiline sahip bireylerin kimlik bağlılığı düzeylerinin diğer kimlik stillerindeki bireylerden yüksek olacağı hipotezini test etmiş ancak araştırma sonucunda bu hipotez doğrulanamamıştır.

Literatürde yer alan bir diğer araştırma ergenlikteki kimlik gelişiminin beliren yetişkinlikteki yakın ilişkiler üzerinde olası etkilerine dikkat çekmektedir. Beyers ve Seiffge-Krenke (2010) 93 bireyi, ergenlikten beliren yetişkinliğe kadar izledikleri bu boylamsal çalışmada ergenlik dönemindeki ego gelişiminin yetişkinlik dönemindeki yakınlığı pozitif yönde yordadığı bulgusunu elde etmiştir. Diğer taraftan aynı çalışmada bireylerin 15 yaşındaki yakınlık düzeyi ile 25 yaşındaki ego gelişimi arasında bir bağlantı tespit edilememiş olması dikkat çekmektedir. Bu bulgu kimlik gelişiminin de sağlıklı yakın ilişkiler üzerinde etkide bulunduğu işaret etmektedir.

Kimlik Gelişiminde Okulun ve Öğretmenlerin Rolü

Okul ve öğrenci arasındaki etkileşim, bireyin kimlik gelişiminin yönü ve seyri konusunda dikkate alınması gereken önemli bir unsurdur. Okul öğrenciler için çeşitli normlar ve beklentiler içeren bir ortamdır. Birey bu beklenti ve normların kendisine yüklediği görevlerle sağlıklı bir şekilde baş edebilmek için pek çok strateji geliştirmekte ve uygulamaktadır. Bu stratejiler uzun vadede bireyin kimlik gelişiminin şekillenmesine katkı sağlamaktadır. Diğer taraftan bireyler bu ortam içerisinde bir öğrenci grubuna entegre olarak bir pozisyon edinmekte ve akranları ile sosyal etkileşimler geliştirme imkânı bulmaktadır. Tüm bunlar okulun bireyin kimlik gelişimini şekillendirmesinde aracılık eden unsurları oluşturmaktadır. Ancak bu unsurların birey üzerindeki yansımaları en temelde eğitim sistemine dayanmaktadır. Zorunlu eğitim sistemi bireyin kimlik gelişimi için kritik bir dönem olan ergenlik döneminin büyük çoğunluğunu bu ortamda geçirmesini gerekli kılarak okulun, bireyin gelişim süreci üzerindeki rolünü arttırmaktadır (Lannegrand-Willems & Bosma, 2006).

Okul ortamı ile ilgili dikkate alınması gereken bir diğer unsur öğretmenlerin mentorluk rolüdür. Bronfenbrenner kuramında mentorların bireyin gelişim süreci üzerindeki yansımalarına dikkat çekmektedir. Buna göre bireye öğretmek ve tavsiye vererek gelişimini destekleyen, bireyle duygusal bir bağ kuran insanlar bu yaklaşımda mentor olarak tanımlanmakta ve mentorların bireyin gelişimi üzerinde çeşitli etkileri olduğu öne sürülmektedir. Bu tanım itibarıyla öğretmenler de okul ortamında bireyin gelişim sürecini şekillendiren önemli mentorlar olarak görülmektedir (Hamilton & Hamilton, 2004). Okulun gelişim süreci üzerindeki yansımalarına odaklanan çeşitli araştırmalar da öğretmenlerin, kimlik gelişiminin şekillenmesinde önemli bir rol oynadığını doğrulamaktadır. Bu araştırmalardan birinde Verhoeven ve diğerleri (2019), okulların ve öğretmenlerin kimlik gelişimi üzerindeki rolüne değinen 111 bilimsel çalışmayı karşılaştırmalı olarak incelemiştir. Bu araştırmada okulların ve öğretmenlerin kimlik gelişimindeki rolüne dair üç başlığın ortaya çıktığı görülmektedir. Bunlardan ilkinde okullar, öğretmenler ve akranlar istemeden (genellikle olumsuz yönde) ergenin kimlik gelişimi üzerinde etkiye bulunabilmektedir. Bu gruptaki araştırmalar genel olarak öğretmenlerin ve okulların farklılaşma ve seçim, öğretim stratejileri, öğretmen beklentileri ve akran normları aracılığıyla ergenlere kim olmaları gerektiğine ilişkin mesajlar gönderebileceğini ortaya koymaktadır. İkinci gruptaki çalışmalar öğretmenlerin ve okulun ergen üzerindeki istendik yönde, kasıtlı yansımalarına dikkat çekmektedir. Bu çalışmalar, ergenlerin kimlik gelişimini desteklemek üzere keşfedici öğrenme deneyimlerinin farklı türlerde düzenlenebileceğini göstermektedir. Son gruptaki çalışmalar ergenlerin kimlik gelişimini kasıtlı olarak destekleyebilmek için çeşitli önkoşullar bulunduğuna dair bulgular sunmaktadır. Bu gruptaki çalışmalar ergenlerin kimlik gelişimini desteklemek için öğrenme deneyimlerinin anlamlı olması ve destekleyici sınıf ikliminin gerekliliği gibi hususları vurgulamaktadır.

Bir başka araştırmada Rich ve Schachter (2012) okul ikliminin ergenlikte kimlik gelişimi üzerindeki etkilerini incelemişler ve okul ikliminin kimlik gelişimine katkı sağladığı sonucuna ulaşmışlardır. Bu araştırmanın bulgularına göre öğretmenlerin okul ortamında rol model olma görevini üstlenmeleri öğrenci kimliğini etkilemede bir bakım veren olma görevini üstlenmelerinden daha önemli bir role sahiptir. Araştırma sonucunda ulaşılan bir başka bulguya göre anlamlı öğrenme deneyimleri de kimlik keşfi ve kimliğe güven için önemli bir değişkendir. Söz konusu bu iki araştırma öğretmenlerin beklenti ve normlar, öğretim stratejileri gibi faktörler aracılığıyla etkiye bulunabileceğini ancak bunların yanında rol model olma yoluyla da ergenin kimlik gelişimine katkı sağlayabileceğini ortaya koymaktadır. Araştırmalarda kimlik gelişimi üzerindeki etkileri dikkat çeken diğer faktörler ise öğrenme deneyimlerinin anlamlılığı ve sınıf iklimi olarak sıralanmaktadır.

Okulun kimlik gelişimine yansımaları konusunda fikir sunan bir diğer çalışma Lannegrand-Willems ve Bosma'ya (2006) aittir. Araştırmacılar 14-16 yaş aralığındaki 311 öğrenciyi akademik başarı ve kimlik gelişimi süreçleri ile ilgili ölçümlere tabi tuttıkları boylamsal araştırmada, akademik başarı ve normatif okul stratejilerinin kimlik gelişimindeki rolüne ilişkin bazı bulgular elde etmiştir. Bu araştırmada yapılan ilk ölçümlerde zayıf matematik başarısının ve normatif okul stratejilerinin (okulun taleplerine uyumun) okuldaki keşif davranışında artışı yordadığı, tespit edilmiştir. Ancak öğretim yılı sonunda yapılan ikinci ölçümlerde öğrencilerin akademik başarılarının kimlik keşfi ve bağlılığı üzerindeki tüm etkilerinin ortadan kalktığı

belirtilmiştir. Bununla birlikte yapılan ikinci ölçümlerde normatif okul stratejilerinin (okulun taleplerine uyumun) kimlik keşfini yordayıcılık düzeyi artış göstermiştir. Bu bulgular okul ortamının kimlik gelişimi ile ilişkisine dair kanıt oluşturmakta ve bu ilişkide aracılık eden değişkenlerle ilgili fikir sunmaktadır.

Sonuç ve Tartışma

Sosyalleşme, bireyin kimlik gelişimi için temel bir ihtiyaç niteliğindedir. Birey toplum içerisinde ait olma ve birlikte olma ihtiyaçlarını gidermektedir. Diğer taraftan her birey benzersiz olma, tek olma eğilimindedir. Bu eğilim bireyin benliğinin çeşitli yönleriyle farklılaşmasıyla gerçekleşmektedir. Söz konusu bu farklılaşma kişilerarası süreçler vasıtasıyla gelişmektedir. Birey kişilerarası süreçlerde birçok yüz veya ses içinde kendi benliğinin inşasına odaklanmaktadır. Bu süreçte bireyselleşme, kendi kaderini tayin etme, sosyal onay, ait olma, sosyal sorumluluk, eşitlik ve başkalarını önemseme gibi pek çok faktör kimliğin şekillenmesinde rol oynamaktadır (Adams & Marshall, 1996). Toplum ve kültür, kimlik gelişiminin şekillendiği sosyal bağlamın en genel ve kapsamlı tabakasını oluşturmaktadır. Bronfenbrenner (1977, 1981) ekolojik sistem yaklaşımında (EST) bu bağlamı mikrosistem, mezosistem, egzosistem, makrosistem ve kronosistem olmak üzere beş sistem aracılığıyla tanımlamıştır. EST'ye göre söz konusu tüm bu tabaklar birbiriyle etkileşim halindedir ve birey bu etkileşim içerisinde büyüyüp gelişmektedir. Dolayısıyla kimlik gelişiminin sosyal bağlamını anlamak, tüm bu tabakaların incelenmesini gerektirmektedir. Ancak söz konusu bu sistemlerin büyüklüğü, her bir sistemde yer alan sosyal faktör sayısının çokluğu ve bu faktörler arasındaki etkileşimlerin karmaşıklığı bütüncül bir inceleme ve değerlendirme yapma olanaklarını kısıtlamaktadır. Bu doğrultuda gerçekleştirilen bu çalışmada ekolojik sistemin mikrosistem boyutuna odaklanılmış ve bu boyutta yer alan aile, akran ve arkadaşlar, yakın ilişkiler, okul ve öğretmenler gibi sosyal faktörler kimlik gelişimi ile ilişkileri açısından ele alınmıştır.

Bu gözden geçirme çalışmasına konu edinilen sosyal faktörlerden ilki aile olmuştur. Bu faktör altında incelenen araştırmaların kabaca üç başlıkta toplanabileceği görülmektedir. Bunlar aile içi süreçlerle ilgili genel faktörler (Örn. aile işlevleri, Schwartz ve diğerleri, 2009; aile bütünlük duygusu, Güler, 2019; gelişimi destekleyen aile bağlamı, Syed & Seiffge-Krenke, 2013), ebeveyn-birey etkileşimi ile ilgili faktörler (Örn. Berzonsky, 2004; Çakır & Aydın, 2005; Smits ve diğerleri, 2010) ve kardeş etkileşimine dayalı faktörler (Örn. Wong ve diğerleri, 2010) olarak sıralanmaktadır. Bunlardan ilk grupta yer alan araştırmalar pozitif bir aile ikliminin ve destekleyici bir bağlamın kimlik gelişimini pozitif yönde etkilediğine dair bulgular sunmaktadır. İkinci gruptaki çalışmalar ise ebeveyn tutumlarının bireyin kimlik gelişimi üzerindeki yansımalarına odaklanmaktadır. Bu araştırmalardan elde edilen sonuçlar kontrolcü veya otoriter ebeveyn tutumlarının daha norm yönelimli bir kimlik stiline veya ipotekli kimlik yapısına neden olabildiğine işaret etmektedir (Benson & Johnson, 2009; Berzonsky, 2004; Çakır & Aydın, 2005). Bu bulgu özellikle ergen ebeveynlerine yönelik düzenlenebilecek ebeveyn eğitimi programları için önem taşımaktadır. Söz konusu bu eğitim programlarında kontrolcü-otoriter tutumlara odaklanmanın dolaylı olarak ergenin sağlıklı kimlik gelişimine katkı sağlayacağı görülmektedir. Ancak ebeveyn tutumlarına ilişkin bulgular yorumlanırken kültür faktörünün de göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Çünkü kültür ebeveynin çocuğuna karşı sergilediği yaklaşımların şekillenmesinde, çocuklara yönelik beklentilerin, itaat ve uygunluk taleplerinin belirlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Arnett, 1995). Bu nedenle ebeveyn tutumlarının kimlik gelişimi üzerindeki etkilerinin de kültürel bağlamda yorumlanması önem taşımaktadır. Bu doğrultuda gelecekte farklı kültürel arka planların dikkate alındığı ve kültürler arasında karşılaştırmaların yapıldığı araştırmalar dizayn edilmesi literatüre katkı sağlayacaktır. Aile faktörü altında son grupta yer alan çalışmalar kardeş etkileşimi ile kimlik gelişimi arasındaki ilişkileri ele alan araştırmalardır. Literatür incelendiğinde bu faktöre yönelik araştırma sayısının oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Araştırma bulguları (Örn. Wong ve diğerleri, 2010) kardeş ilişkileri ile kimlik gelişimi arasında birtakım ilişkiler bulunduğu işaret etse de bu ilişkilerin oluştuğu gelişimsel bağlam, söz konusu etkileşimlerin kimlik gelişimine yansımaları ve bu etkilerin düzeyi hakkında çıkarım yapmaya olanak sağlayacak miktarda bulgu mevcut değildir. Bu bağlamda kardeş ilişkileri ve kimlik gelişimi arasındaki ilişkilerin gelecek araştırmalara konu edinilmesinin önem taşıdığı söylenebilir.

Arkadaş ve akran ilişkilerinin kimlik gelişimi üzerindeki etkilerini ele alan araştırmalar genel olarak arkadaş ilişkilerinin başarılı kimlik gelişimi üzerinde olumlu yansımalarla bulunduğu işaret etmektedir (Örn. Meeus ve diğerleri, 2002; Ragelienė, 2016). Bununla birlikte bu ilişkilerin niteliği kadar akranlar arasındaki etkileşim ve iletişim biçimleri de bireyselliğin ve kimlik gelişiminin şekillenmesinde rol oynamaktadır (Dumas, 2011). Bu bulgu kimlik gelişiminin ilişkisel doğasını anlamak açısından önem taşımaktadır. Bu doğrultuda sonraki araştırmalarda bireylerin kimlik gelişimi sürecindeki akran ve arkadaş etkileşimlerine odaklanmak ve bu etkileşimlere ilişkin öznel algı ve deneyimlerini aydınlatmak literatüre katkı sunacaktır. Buna ek olarak akranlar arasındaki etkileşimin kimlik gelişimi üzerindeki etkileri, akran mentorluğu uygulamalarının da kimlik gelişimi sürecindeki bireyler için faydalı olacağını düşündürmektedir. Mevcut araştırmalar incelendiğinde arkadaş ve akran ilişkilerine benzer şekilde yakın ilişkilerin de kimlik gelişimi üzerinde olumlu yansımaları olduğu görülmektedir. Ancak söz konusu bu ilişkilerin genellikle beliren yetişkinlik, gençlik dönemindeki bireyler ile yapılan araştırmalara ilişkin bulgular olduğu dikkat çekmektedir (Örn. Barry ve diğerleri, 2009; Berman ve diğerleri, 2006). Diğer taraftan ergenlik dönemindeki yakın ilişkilerin kimlik gelişimi üzerinde olumlu yönde etkileri olduğuna ilişkin bir bulguya rastlanmamıştır. Buna ek olarak ergenlikteki yakın ilişkilerin kimlik gelişimi üzerindeki yansımalarına odaklanan araştırmaların oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Yakın ilişkilerin ergenlik dönemindeki önemi dikkate alındığında bu konuda yapılmış çalışmaların arttırılması önerilmektedir.

Bu gözden geçirme çalışmasında son olarak okulun kimlik gelişimi üzerindeki rolünü ele alan araştırmalar incelenmiştir. Bu araştırmalar okulun kimlik gelişimini öğretmenler, okul kuralları ve talepleri, akademik başarı, öğretim stratejileri ve akranlar gibi faktörler aracılığıyla çok yönlü olarak etkilediğini ortaya koymaktadır (Lannegrand-Willems & Bosma, 2006; Rich & Schachter, 2012; Verhoeven ve diğerleri, 2019). Ancak ülkemiz literatüründe bu hususta yeterince araştırma bulunmadığı görülmektedir. Buna ek olarak mevcut araştırmalar ağırlıklı olarak orta öğretim dönemine odaklanmakta ve liselerin ergenlerin kimlik gelişimi üzerindeki yansımalarını ele almaktadır. Diğer taraftan beliren yetişkinlik dönemi kimlik gelişimi için önem arz eden bir süreçtir ve yükseköğretim kurumları bu süreci şekillendiren önemli sosyal bağlamlardan biridir. Bu doğrultuda gelecekte üniversitelerin öğrencilerin kimlik gelişimleri üzerindeki rolünü ele alan araştırmalar gerçekleştirilmesinin faydalı olacağı söylenebilir.

Yazarın Beyanı

Araştırmacıların katkı oranı beyanı: Araştırmanın tüm süreçleri yazar tarafından gerçekleştirilmiştir.

Etik Kurul Kararı: Bu çalışma bir literatür derlemesi niteliğindedir. Bu nedenle etik kurul izni alınmamıştır.

Çatışma beyanı: Yazarlar arasında bu çalışmayı etkileyebilecek mali olan ya da olmayan herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynaklar

- Adams, G. R., & Marshall, S. K. (1996). A developmental social psychology of identity: Understanding the person-in-context. *Journal of Adolescence*, 19(5), 429-442. <https://doi.org/10.1006/jado.1996.0041>
- Arnett, J. J. (1995). Broad and narrow socialization: The family in the context of a cultural theory. *Journal of Marriage and the Family*, 57(3), 617-628. <https://doi.org/10.2307/353917>
- Arnett, J. J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, 55(5), 469-480. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.55.5.469>
- Arnett, J.J. (2013). *Adolescence and emerging adulthood: A cultural approach*. Pearson Education.
- Audet, É. C., Levine, S. L., Holding, A. C., Powers, T. A., & Koestner, R. (2022). Navigating the ups and downs: Peer and family autonomy support during personal goals and crises on identity development. *Self and Identity*, 21(4), 456-473. <https://doi.org/10.1080/15298868.2021.1939772>
- Barry, C. M., Madsen, S. D., Nelson, L. J., Carroll, J. S., & Badger, S. (2009). Friendship and romantic relationship qualities in emerging adulthood: Differential associations with identity development and

- achieved adulthood criteria. *Journal of Adult Development*, 16, 209-222. <https://doi.org/10.1007/s10804-009-9067-x>
- Benson, J. E., & Johnson, M. K. (2009). Adolescent family context and adult identity formation. *Journal of Family Issues*, 30(9), 1265-1286. <https://doi.org/10.1177/0192513X09332967>
- Berman, S. L., Weems, C. F., Rodriguez, E. T., & Zamora, I. J. (2006). The relation between identity status and romantic attachment style in middle and late adolescence. *Journal of Adolescence*, 29(5), 737-748. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2005.11.004>
- Berzonsky, M. D. (1991, Nisan). *A process view of identity formation and maintenance*. Biennial Meeting of the Society for Research in Child Development [Oral Presentation], Seattle, WA.
- Berzonsky, M. D. (1994). Individual differences in self-construction: The role of constructivist epistemological assumptions. *Journal of Constructivist Psychology*, 7(4), 263-281.
- Berzonsky, M. D. (2004). Identity style, parental authority, and identity commitment. *Journal of Youth and Adolescence*, 33(3), 213-220.
- Berzonsky, M. D. (2011). A social-cognitive perspective on identity construction. In S. J. Schwartz, K. Luyckx, & V. Vignoles (Eds.) *Handbook of identity theory and research* (pp.55-76). Springer.
- Berzonsky, M.D. (1988). Self-theorists, identity status, and social cognition. In D.K. Lapsley, & F.C. Power (Eds.) *Self, ego, and identity* (pp.243-262). Springer. https://doi.org/10.1007/978-1-4615-7834-5_12
- Beyers, W., & Seiffge-Krenke, I. (2010). Does identity precede intimacy? Testing Erikson's theory on romantic development in emerging adults of the 21st century. *Journal of Adolescent Research*, 25(3), 387-415. <https://doi.org/10.1177/0743558410361370>
- Blos, P. (1967). The second individuation process of adolescence. *The Psychoanalytic Study of the Child*, 22(1), 162-186. <https://doi.org/10.1080/00797308.1967.11822595>
- Blos, P. (1968). Character formation in adolescence. *The Psychoanalytic Study of the Child*, 23(1), 245-263. <https://doi.org/10.1080/00797308.1968.11822958>
- Bronfenbrenner, U. (1977). Toward an experimental ecology of human development. *American Psychologist*, 32(7), 513-531. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.32.7.513>
- Bronfenbrenner, U. (1981). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Harvard University Press.
- Bronfenbrenner, U. (Ed.). (2004). *Making human beings human: Bioecological perspectives on human development*. Sage Publications.
- Bronfenbrenner, U., & Morris, P. A. (2006). The bioecological model of human development. In R. M. Lerner (Ed.) *Handbook of child psychology* (pp.793-828). John Wiley & Sons.
- Brown, B. B. (2004). Adolescents' relationships with peers. In R. M. Lerner & L. Steinberg (Eds.) *Handbook of adolescent psychology* (pp.363-394). John Wiley & Sons.
- Brown, B. B., & Larson, J. (2009). Peer relationships in adolescence. In R. M. Lerner & L. Steinberg (Eds.) *Handbook of adolescent psychology: Contextual influences on adolescent development* (pp.74-103). John Wiley & Sons. <https://doi.org/10.1002/9780470479193.adlpsy002004>
- Çakır, S. G., & Aydın, G. (2005). Parental attitudes and ego identity status of Turkish adolescents. *Adolescence*, 40(160), 847-859.
- Crabtree, T. M. (2021). *Friendship intimacy, identity development, and romantic attachment among emerging adults* [Unpublished honors undergraduate theses]. University of Central Florida.
- Crocetti, E., Branje, S., Rubini, M., Koot, H. M., & Meeus, W. (2017). Identity processes and parent-child and

- sibling relationships in adolescence: A five-wave multi-informant longitudinal study. *Child Development*, 88(1), 210-228. <https://doi.org/10.1111/cdev.12547>
- Dumas, T. M. (2011). *An observational assessment of peer group contributions to adolescent identity development* [Unpublished doctoral thesis]. The University of Western Ontario.
- Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and crisis*. Norton.
- Erikson, E. H. (1993). *Childhood and society*. Grofton Books.
- Erikson, E. H. (1997). *İnsanın 8 evresi* (Çev. Gonca Akkaya). Okuyan.
- Figueredo, A. J., Cabeza de Baca, T., Fernandes, H. B. F., Black, C. J., Peñaherrera, M., Hertler, S., García, R. A., Meisenberg, G., & Woodley, M. A. (2017). A sequential canonical cascade model of social biogeography: Plants, parasites, and people. *Evolutionary Psychological Science*, 3, 40–61. <https://doi.org/10.1007/s40806-016-0073-5>
- Furman, W., & Shaffer, L. (2003). The role of romantic relationships in adolescent development. In P. Florsheim (Ed.) *Adolescent romantic relations and sexual behavior: Theory, research, and practical implications* (pp.3-22). Psychology Press. <https://doi.org/10.4324/9781410607782>
- Grotevant, H. D. (1987). Toward a process model of identity formation. *Journal of Adolescent Research*, 2(3), 203–222. <https://doi.org/10.1177/074355488723003>
- Grotevant, H. D., & Cooper, C. R. (1986). Individuation in family relationships. *Human Development*, 29(2), 82-100. <https://doi.org/10.1159/000273025>
- Güler, Y. (2019). *Ergenlerde öznel iyi oluş, kimlik statüleri ve aile bütünlük duygusu arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Ticaret Üniversitesi.
- Hamilton, S. F., & Hamilton, M. A. (2004). Contexts for mentoring: Adolescent-adult relationships in workplaces and communities. In R. M. Lerner, & L. Steinberg (Eds.) *Handbook of adolescent psychology* (pp.395-428). John Wiley & Sons.
- Hertler, S. C., Figueredo, A. J., Peñaherrera-Aguirre, M., Fernandes, H. B. F., & Woodley, M. A. (2018). *Life history evolution: A biological meta-theory for the social sciences*. Springer International Publishing AG. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-90125-1>
- Jones, R. M., Vaterlaus, J. M., Jackson, M. A., & Morrill, T. B. (2014). Friendship characteristics, psychosocial development, and adolescent identity formation. *Personal Relationships*, 21(1), 51-67. <https://doi.org/10.1111/pere.12017>
- Kerpelman, J. L., & Lamke, L. K. (1997). Anticipation of future identities: A control theory approach to identity development within the context of serious dating relationships. *Personal Relationships*, 4(1), 47-62. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6811.1997.tb00130.x>
- Kerpelman, J. L., & Pittman, J. F. (2018). Erikson and the relational context of identity: Strengthening connections with attachment theory. *Identity*, 18(4), 306-314. <https://doi.org/10.1080/15283488.2018.1523726>
- Kerpelman, J. L., Pittman, J. F., & Lamke, L. K. (1997). Toward a microprocess perspective on adolescent identity development. *Journal of Adolescent Research*, 12(3), 325–346. <https://doi.org/10.1177/0743554897123002>
- Kerr, M. E., & Bowen, M. (1988). *Family evaluation*. W. W. Norton & Company.
- Kroger, J. (2004). *Identity in adolescence: The balance between self and other*. Routledge.
- Lannegrand-Willems, L., & Bosma, H. A. (2006). Identity development-in-context: The school as an important context for identity development. *Identity*, 6(1), 85-113. https://doi.org/10.1207/s1532706xid0601_6

- Luyckx, K., Goossens, L., & Soenens, B. (2006). A developmental contextual perspective on identity construction in emerging adulthood: Change dynamics in commitment formation and commitment evaluation. *Developmental Psychology*, 42(2), 366-380. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.42.2.366>
- Luyckx, K., Goossens, L., Soenens, B., Beyers, W., & Vansteenkiste, M. (2005). Identity statuses based on 4 rather than 2 identity dimensions: Extending and refining Marcia's paradigm. *Journal of Youth and Adolescence*, 34(6), 605-618. <https://doi.org/10.1007/s10964-005-8949-x>
- Luyckx, K., Schwartz, S. J., Berzonsky, M. D., Soenens, B., Vansteenkiste, M., Smits, I., & Goossens, L. (2008). Capturing ruminative exploration: Extending the four-dimensional model of identity formation in late adolescence. *Journal of Research in Personality*, 42(1), 58-82. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2007.04.004>
- Marcia, J. E. (1993). The ego identity status approach to ego identity. In J. E. Marcia, A. S. Waterman, D. R. Matteson, S. L. Archer & J. L. Orlofsky (Eds.) *Ego identity: A handbook for psychosocial research* (pp.3-21). Springer.
- McAdams, D. P., & Zapata-Gietl, C. (2015). Three strands of identity development across the human life course: Reading erik erikson in full. In K. C. McLean & M. Syed (Eds.) *The oxford handbook of identity development* (pp.81-93). Oxford University Press.
- Meeus, W. (1996). Studies on identity development in adolescence: An overview of research and some new data. *Journal of Youth and Adolescence*, 25(5), 569-598. <https://doi.org/10.1007/BF01537355>
- Meeus, W., Oosterwegel, A., & Vollebergh, W. (2002). Parental and peer attachment and identity development in adolescence. *Journal of Adolescence*, 25(1), 93-106. <https://doi.org/10.1006/jado.2001.0451>
- Ragelienė, T. (2016). Links of adolescent's identity development and relationship with peers: A systematic literature review. *Journal of the Canadian Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 25(2), 97-105.
- Rehman, S., & Younus, B. F. (2016). Parental attachment and peer attachment bonds with the identity development during late adolescence. *Sociology and Criminology*, 4(2), 1-4. <https://doi.org/10.4172/2375-4435.1000154>
- Rich, Y., & Schachter, E. P. (2012). High school identity climate and student identity development. *Contemporary Educational Psychology*, 37, 218-228. <https://doi.org/10.1016/j.cedpsych.2011.06.002>
- Sandhu, D., Singh, B., Tung, S., & Kundra, N. (2012). Adolescent identity formation, psychological well-being, and parental attitudes. *Pakistan Journal of Psychological Research*, 27(1), 89-105.
- Schwartz, S. J., Mason, C. A., Pantin, H., & Szapocznik, J. (2009). Longitudinal relationships between family functioning and identity development in Hispanic adolescents: Continuity and change. *The Journal of Early Adolescence*, 29(2), 177-211. <https://doi.org/10.1177/0272431608317605>
- Selvam, T. (2017). Functions of peer group in adolescence life. *International Journal of Scientific Research and Review*, 6(11), 131-136.
- Shelton, L. G. (2019). *The Bronfenbrenner primer- A guide to develecology*. Routledge.
- Smits, I., Soenens, B., Vansteenkiste, M., Luyckx, K., & Goossens, L. (2010). Why do adolescents gather information or stick to parental norms? Examining autonomous and controlled motives behind adolescents' identity style. *Journal of Youth and Adolescence*, 39, 1343-1356. <https://doi.org/10.1007/s10964-009-9469-x>
- Souza, A. P. L., Dutra-Thomé, L., Schiró, E. D. B., Aquino-Morais, C., & Koller, S. H. (2019). Creating ecological contexts of development and human rights for adolescents. In S. H. Koller, S. S. Paludo, & N. A. Morais (Eds.) *Ecological engagement- Urie Bronfenbrenner's method to study human development* (pp.195-204). Springer Nature. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-27905-9>
- Spencer, M. B., Harpalani, V., Fegley, S., Dell'Angelo, T., & Seaton, G. (2003). Identity, self and peers in context:

A culturally sensitive developmental framework for analysis. In R. M. Lerner, F. Jacobs, & D. Wertlieb (Eds.) *Handbook of applied developmental science: Promoting positive child, adolescent, and family development through research, policies, and programs* (pp.123-142). Sage Publications.

- Syed, M., & Seiffge-Krenke, I. (2013). Personality development from adolescence to emerging adulthood: linking trajectories of ego development to the family context and identity formation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 104(2), 371-384. <https://doi.org/10.1037/a0030070>
- Verhoeven, M., Poorthuis, A. M. G., & Volman, M. (2019). The role of school in adolescents' identity development. A literature review. *Educational Psychology Review*, 31, 35-63. <https://doi.org/10.1007/s10648-018-9457-3>
- Waterman, A. S. (1999). Identity, the identity statuses, and identity status development: A contemporary statement. *Developmental Review*, 19(4), 591-621. <https://doi.org/10.1006/drev.1999.0493>
- Wong, T. M., Branje, S. J., VanderValk, I. E., Hawk, S. T., & Meeus, W. H. (2010). The role of siblings in identity development in adolescence and emerging adulthood. *Journal of Adolescence*, 33(5), 673-682. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2009.11.003>
- Yılmaz, B. (2018). *Üniversite öğrencilerinin ego kimlik statüleri ile ebeveyn otorite stilleri ve sosyal değerleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Aydın Üniversitesi.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Erik Erikson (1968, 1993, 1997), one of the theorists frequently referred to on identity development, defined the identity structure that gives the individual a sense of sameness and continuity as ego identity and emphasised that adolescence period is critical for the development of ego identity. According to the theorist, during adolescence, the individual questions the characteristics that provide him/her with a sense of continuity and sameness, which he/she has acquired in previous periods, and enters into a new search. For this reason, the developmental crisis of this period is defined as identity versus role confusion. Another prominent factor in Erikson's theory is the emphasis on sociability. This approach, which is also defined as psychosocial development approach, emphasises the role of social environment in the development process. Accordingly, identity development is not only shaped by the subjective perceptions of the individual, but also how other individuals see and perceive the adolescent. The process of identity acquisition is defined as a social consensus process in which the society approves the preferences of the individual (Erikson, 1993; McAdams & Zapata-Gietl, 2015). After Erikson, different theorists such as Grotevant (1987) and Kerpelman et al. (1997) also emphasised the importance of social factors in identity development. These theorists generally focused on the role of social contexts such as family, school and peers in shaping the individual's identity development. Bronfenbrenner's (1977) ecological system theory also provides a comprehensive framework for understanding the social context of development. In this study, a review of the research addressing the social context of identity development in the microsystem dimension of ecological system theory is presented.

Ecological Systems Theory

Bronfenbrenner (1977) emphasized the importance of contextual (environmental) factors in an individual's developmental processes and described this context through interconnected systems. According to this theory, the ecological environment is explained through five systems. The first of these is the microsystem. The microsystem includes the connections that the individual establishes with people such as peers, family members, relatives, and teachers, who are defined as the individual's immediate environment in the developmental process. The second subsystem, the mesosystem, involves the interaction of elements within the microsystem. Factors such as school-family interaction and school-peer interaction constitute the mesosystem. The third subsystem, the exosystem, consists of elements that do not directly affect the individual but impact and shape the environment in which the individual is situated, such as mass media, transportation, and communication. The final subsystem, the macrosystem, is concerned with belief systems and ideologies present in culture and cultural processes (Bronfenbrenner, 1977, 1981; Bronfenbrenner & Morris, 2006). The theory also highlights the importance of the time factor in development and defines this factor as the chronosystem within the theory (Shelton, 2019).

In ecological systems theory, the social context of development is seen as a multidimensional structure. However, among the identified subsystems, the microsystem is the most fundamental subsystem that directly influences the individual. In line with this, the aim of this study is to compile research that examines the social context of identity development from the perspective of the microsystem, focusing on factors such as family, peers, close relationships, and school.

The Social Context of Identity Development: Family, Peers, Close Relationships, School, and Teachers

The family is the first institution where the task of becoming an individual is undertaken in the process of identity development. In this process, it is important for the family to support the uniqueness and individuality of the individual for healthy identity development (Kerr & Bowen, 1988). Existing research indicates that factors such as family functions (Schwartz et al., 2009), family cohesion (Güler, 2019), and a supportive family context (Syed & Seiffge-Krenke, 2013) are positively associated with healthy identity development. However, research in the family context primarily focuses on parent-child interactions and examines the reflections of parental attitudes on identity development. These research findings generally

suggest that parental control has negative implications for identity development (e.g. Benson & Johnson, 2009; Berzonsky, 2004; Çakır & Aydın, 2005), while supportive attitudes are positively related to identity development (e.g. Smits et al., 2010). On the other hand, limited research has been conducted in the literature on identity development in terms of sibling relationships. In one of these studies, Wong et al. (2010) examined identity development in terms of sibling relationships and found that the birth order and gender of siblings had effects on each other's levels of identity exploration and identity commitment.

Another social context that plays a role in identity development is peer and friend groups. Research focusing on this factor predominantly focuses on adolescence and emerging adulthood. Studies on identity development during adolescence demonstrate that peer attachment (Meeus et al., 2002) and attitudes towards peers (Dumas, 2011) have an impact on identity development. Research conducted on emerging adults indicates that perceived crisis support from peers (Audet et al., 2022) and factors such as conflict and support in friendships (Jones et al., 2014) are related to identity development. These findings confirm the importance of peer and friend relationships in both adolescence and emerging adulthood.

Close relationships also have implications for identity development as a social aspect, serving as a form of peer relationships. In one study on this topic, Berman et al. (2006) found that romantic attachment styles were associated with identity statuses in college students. However, this finding was not replicated in high school students. Crabtree (2021), in a study examining the relationships between romantic attachment and identity commitment, failed to confirm the hypothesis that secure attachment makes a difference in terms of identity commitment. Nevertheless, there are also findings that support the association between successful identity development and positive qualities in romantic relationships (e.g. Barry et al., 2009).

Lastly, this research includes studies examining the relationship between school, teachers, and identity development. When examining these studies, factors such as academic achievement (Lannegrand-Willems & Bosma, 2006), teachers as role models, meaningful learning experiences, teaching strategies, teachers' expectations and norms (Rich & Schachter, 2012) are seen to be influential in shaping identity development.

Discussion and Conclusion

The studies included in this review demonstrate the significant impact of parental attitudes on identity development. This finding is important for the development of parental education programs. Similarly, the implications of peer and friend relationships on identity development indicate that peer mentoring practices during adolescence and emerging adulthood can have positive effects on identity development. Studies focusing on the relationship between close relationships and identity development are seen to have less presence in the literature compared to other factors. A limitation of these studies is that they predominantly focus on emerging adulthood, with fewer studies on the adolescent period. Finally, research findings on the role of schools and teachers mainly concentrate on factors in the high school level. In this regard, research focusing on the relationship between the educational process and identity development of students in higher education institutions would contribute to the literature.